פח א ב מיי' פ"א מהל' חובל ומזיק הלכה טו סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תכא סעיף י:
פט ג מיי' פ"א מהלכות שבת הלכה ט סמג עשין ל וגלוין סה:
צ ד מיי' פ"ו מהלכות רוצח ושמירת נפש הלכה יד סמג עשין עה:
צא ה מיי' פ"ב מהל' עבדים הלכה יג סמג עשין פז טוש"ע י"ד סימן רסז סעיף ו:
צב ו ז מיי' פ"א מהל' חובל ומזיק הלכה טו סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תכא סעיף י:
צג ח מיי' פ"ו מהל' רוצח הלכה טו:
צד ט מיי' פ"א מהל' שבת הלכה ט:
צה י כ מיי' פ"א מהל' חובל ומזיק הלכה טו סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תכא סעיף י:
צו ל מיי' פ"א מהלכות שבת הלכה ט:
צז מ מיי' פ"ו מהלכות רוצח הלכה י:
צח נ מיי' פ"ב מהל' עבדים הלכה יא וע"ש בכ"מ סמג עשין פז טוש"ע י"ד סימן רסז סעיף ו:
צט ס מיי' פ"א מהל' חובל ומזיק הלכה טו סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תכא סעיף י:
ק ע מיי' פי"ג מהלכות שבת הלכה כח:
קא פ מיי' פ"ו מהלכות רוצח הלכה י:
קב צ מיי' פ"ז מהלכות חובל ומזיק הלכה יב סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן שפו סעיף ד:
קג ק מיי' שם הלכה ח ועיין בהשגות ומע"מ טוש"ע שם סעיף ג:
קד ר מיי' פ"ד מהלכות רוצח הלכה ו סמג לאוין קסג:

תורה אור השלם

1. כְּזֹה תֻּחַת כְּזֹה פֶּצַע תֻּחַת פֶּצַע חַבּוּרָה תֻּחַת חַבּוּרָה: שמות כא כה
2. וְכִי יַכֶּה אִישׁ אֶת עֵין עַבְדּוֹ אוֹ אֶת עֵין אֲמָתוֹ וְשִׁחֲתָהּ לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תֻּחַת עֵינוֹ: שמות כא כו
3. וְהִקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם וְנָס שָׁמָּה רֹצֵחַ מַכֵּה נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה: במדבר לה יא
4. וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה: שמות כא יג

רבינו חננאל

ועלה אמר' מנא הני מילי אמ' חזקי' פצע תחת פצע לחייבו על השוגג כמזיד ועל האונס כרצון. ואקשי' האי מיבעי לי שאע"פ שמשלם הנזק חייב גם צער הפצע. ופרק' אם כן היה לכתו' פצע בפצע דדרשינן פצע זה הנזק, בפצע זה הצער שבפצע. והואיל ולא כת' כך, אלא כת' פצע תחת פצע, ש"מ לתת צער במקום נזק, וש"מ לחייב השוגג כמזיד, שלא תאמ' אם אין נזק משלם צער אבל נזק וצער לא, קמ"ל. **אמר רבא היתה אבן מונחת בחיקו ולא הכיר בה (משלם) [מעולם] ועמד ונפלה, לענין נזיקין חייב**, כדאמ' אדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד. **ירושׁ**. אמר ר' יצחק מתניתא כשהיו (אחד) [שניהם] מהן ישנין, אבל אם היה אחד ישן ובא אחר וישן אצלו, הבא לישן הוא המועד. **ולענין ד' דברין פטור**, דכת' והכה איש את רעהו באבן או באגרוף, אבן דומיא דאגרוף מה אגרוף דאית ליה ידיעה אף אבן דאית ליה ידיעה. **נקוט** האי כללא בידך דלא מחייבי בד' דברים אלא בתר ידיעה וכונה. **לענין שבת פטור, מלאכת מחשבת אסרה תורה.** פי' מלאכה שמחשב עליה לעשותה. **לענין גלות פטור**, דכתיב מכה נפש בשגגה, מכלל דהויא ליה ידיעה, והא לא הוה ליה ידיעה בה מעולם. **לענין עבד**, כגון דנפלה אבן זו מחיקו ושיברה שן עבדו או סימת עינו, לתנא קמא יצא לחירות, לר"ש ב"ג כיון דלא נתכוון למזיד ולא מתכפר לו בגלות. **לענין שבת פטור**, דבענן עקירה והנחה בכוונה. **לענין עבד חלוקת ר"ש ב"ג ורבנן. נתכוון לזרוק ד' וזרק ח' כו'**, פשוטה היא, ופירושא בשבת פרק הזורק. **ואמ' רבה זרק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל פטור, מנא תבירא תבר.** כלומ' ואפי' לא שיברו, בחיבוטו בקרקע היה ודאי נשבר. וכן אם זרק כלי מראש הגג והיו תחתיו כרים וכסותות וקדם וסילקן כגון שהיו קשורין בחבל והיה ראש החבל בידו בראש הגג ומשך החבל ונמשכו הכרים ונפל הכלי ונשבר פטור הזורק מפסק פסיק גירי. **ואמ' רבא זרק תינוק מראש הגג ובא אחר וקיבלו בסייף חלוקת ר' יהודה בן בתירה ורבנן, דתניא הכוהו י' בני אדם כו'**. לרבנן הזורקו והמקבלו בסייף פטורין, הזורק מפני שלא הרג, המקבלו בסייף, אדם מת קיבל.

האי מיבעי ליה ליתן צער במקום נזק. וריפוי ושבת ובושת כולהו מצער ילפינן דחייב במקום נזק כדמשמע בהמוכל (לקמן דף פה.) דאמר תנא וכולן חייבין במשלומין במקום נזק מנהני מילי אמר קרא כי יזיד משמיה דרבא אמר קרא פצע תחת פצע ורבא משמע דכולהו ילפינן מצער ולרב פפא דאמר התם אמר קרא ורפא ירפא ליתן ריפוי במקום נזק כולהו ילפינן מריפוי וא"ת דהכא משמע דצער שלא במקום נזק פשוט טפי דאיצטריך קרא לצער במקום נזק ובפרק החובל (שם:) משמע איפכא דאמר צער שלא במקום נזק דמשלם מאן תנא וי"ל דשלא במקום נזק דלקמן היינו במקום שלא עשה רושם כדקתני כוותא על פריניו וצער שלא במקום נזק דהכא היינו על בשרו שגיכר ריגומו ולא אפחתיה מכספיה וצער במקום נזק דהכא כגון קיטע ידו ושיבר רגלו דאפחתיה מכספיה דההוא לא שמעינן ליה לא מחבורה ולא מכויה:

ש"מ תרתי. וא"ת לעיל אמרינן קימא עינו של חבירו בשוגג או באונס נזק אין ד' דברים לא צער נמי ליחייב דבההוא קרא דמרבינן נזק כתיב נמי צער וי"ל דכל מה דמרבינן למיפטר שוגג פטרינן ולכך מוקמינן דהאי קרא דמרבה שוגג דוקא בנזק דאיירי ביה עיקר קרא ולא בצער:

לענין עבד פלוגתא דרשב"ג ורבנן. תימה דבפ"ק דקדושין (דף כד: ושם ד"ה מיבעי) מוקמי רבנן האי ושחתה להושיט ידו בעמיי שפחה וקימא עובר שבמעיה דפטור משום שלא נתכוון לעין וה"ג לא נתכוון וי"ל דלא פטורוהו רבנן אלא היכא דלא נתכוון לעין וגם נתכוון לטובתו של עבד כי התם אבל נתכוון לעין אע"פ שנתכוון לטובתו או לא נתכוון לטובתו אע"ג דלא נתכוון לעין לא:

בשוגגה מכלל דה"ל ידיעה. משום דגבי גלות כתיב טובא בשוגגה דריש לה דהא גבי אבל אע"ג דכתיב ביה בשוגגה לא חיישינן להיתה לו ידיעה ומהאי טעמא נמי ממעטינן כרים אלו הן הגולין (מכות דף ז: ושם ד"ה אלא) אומר מותר (שבת דף סח: ושם) **נתכוין** לזרוק שתים וזרק **ארבע** כו'. לענין שבת פטור ואפילו לאביי דמחייב בפרק כלל גדול (שבת דף עג.) היינו נתכוון לזרוק שתים ונמצאו ארבע דומיא דנתכוון לחתוך תלוש וחתך את המחובר דהיינו שבת תלוש ונמצא מחובר דאי נתכוון לזה וחתך זה היינו מתעסק כדמוכח בפרק קפק אבל (כריתות דף יט:):

פרט למתכוין לזרוק כו'. לשון ראשון פי' בקונטרס פרט למתכוין לזרוק ג' וזרק ארבע דלא הוי בכלל כי יזיד וטפי הוה ניחא לפרש דלא הוי בכלל מכה איש ומת דהוי לעיל מינה מלפרש כי יזיד דהוי בתריה וא"ת אמאי איצטריך לחייב גלות נתכוון לזרוק שתים וזרק ארבע דמהיכא ס"ד דפטור דלפטור ממיתה ודאי לא אתיא דפשיטא דשוגג פטור ממיתה וי"ל דמבלא לדייה דריש באלו הן הגולין (מכות דף ז: ושם ד"ה אשר) פרט למתכוין לזרוק בגד זה וזרק בגד אחר ומהאי קרא הוה פטורינן אפי' נתכוון לזרוק שתים וזרק ארבע ולפירוש אחרון שפירש בקונטרס שפטור מגלות קשה קצת דבפרק אלו הן הגולין אמר אם בפתע בגלא איבה הדפו פרט לשוגג בגלא לדייה פרט לנתכוון לזרוק בגד זה והלכה לגד אחר ואשר לא לזה פרט למתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע והשתא מאשר לא לזה דכתיב ריש ואלה המשפטים הוה ליה למעוטי ההוא דדמי טפי לפטור כגון נתכוון לזרוק בגד זה שלא נתכוון לגד הנלגא וי"ל משום דהתחיל התנא לדרוש קרא דבגלא לדייה נקט בריש נתכוון לזרוק בגד זה דרולה להזכיר הפשוט תחילה וא"ת אמאי איצטריך באלו הן הגולין מ) מבשגגה לפטור נתכוון להרוג הבהמה והרג האדם ע"כ היינו או נתכוון לזרוק בגד זה וזרק בגד אחר או נתכוון לזרוק שתים וזרק ארבע וי"ל דהתם איצטריך כגון שהיו הבהמה והאדם ט) זה בגד זה א"ע כסבור בהמה ונמצא אדם ותימה דהא פליגי רבי ורבנן בנשמט הברזל מקתו ומן העץ המתבקע דמר מחייב בהאי בריש אלו הן הגולין אמאי חייב והא הוי כמו נתכוון לזרוק שתים וזרק ארבע שנתכוון לבקע עצים שלפניו והלך למרחוק מ): **ואמר** רבה זרק כלי מראש הגג. רבה גרסינן דרבא מספקא ליה לעיל (דף יח:) אי בתר מעיקרא אזלינן אי לא וקאמר דבפשוט מרבה שהוא רבו:

קדם וסילקו. פירש רש"י אלפס דרבה לטעמיה דלית ליה דינא דגרמי בריש הגוזל קמא (לקמן דף צא.) ולר"י נראה דהא גרמא בניזקין הוא ופטור לכולי עלמא: **זרק** תינוק מראש כו'. לא דמי להרג טריפה דפטור לכולי עלמא באלו הן הנשרפין (סנהדרין דף עח.):

כגון

מנא הני מילי אמר חזקיה וכן תנא דבי חזקיה אמר קרא [1]פצע תחת פצע [6]לחייבו על השוגג כמזיד ועל האונס כרצון האי מבעי ליה ליתן צער במקום נזק א"כ לכתוב קרא פצע בפצע מאי תחת פצע ש"מ תרתי אמר רבה היתה אבן מונחת לו בחיקו ולא הכיר בה ועמד ונפלה [א]לענין נזקין חייב [ב]לענין ארבעה דברים פטור [ג]לענין שבת [ד]מלאכת מחשבת אסרה תורה [ה]לענין גלות פטור לענין עבד פלוגתא דרשב"ג ורבנן דתניא [ו]הרי שהיה רבו רופא ואמר לו כחול עיני וסימאה חתור לי שיני והפילה שיחק באדון ויצא לחרות רשב"ג אומר [2]ושיחתה עד שיתכוין לשחתה הכיר בה ושכחה ועמד ונפלה [ז]לענין נזקין חייב [ח]לענין ד' דברים פטור [ט]לענין גלות חייב דאמר קרא [3]בשגגה מכלל דהוה ליה ידיעה והא הויא ליה ידיעה לענין שבת [מ]פטור לענין עבד פלוגתא דרשב"ג ורבנן [נ]נתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע [ס]לענין נזקין חייב [ע]לענין ד' דברים פטור [פ]לענין שבת מלאכת מחשבת בעינן לענין גלות [4]אשר לא צדה אמר רחמנא [צ]פרט לנתכוין לזרוק שתים וזרק ד' לענין עבד [ק]פלוגתא דרשב"ג ורבנן נתכוין לזרוק ארבע וזרק שמנה [ר]לענין נזקין חייב לענין ד' דברים פטור לענין שבת [ש]באומר [ת]כל מקום שתרצה תנוח אין אי לא לא [א"א]לענין גלות אשר לא צדה פרט לנתכוין לזרוק ארבע וזרק שמנה לענין עבד פלוגתא דרשב"ג ורבנן [ב"ב]ואמר רבה [ג"ג]זרק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל פטור מאי טעמא מנא תבירא תבר ואמר רבה [ד"ד]זרק כלי מראש הגג [ה"ה] והיו תחתיו כרים או כסתות בא אחר וסלקן או קדם [ו"ו] וסלקן פטור מאי טעמא בעידנא דשדייה פסוקי מפסקי גיריה ואמר רבה זרק תינוק מראש הגג ובא אחר וקבלו בסייף פלוגתא דר' יהודה בן בתירא ורבנן [ז"ז]דתניא [ח"ח]הכוהו עשרה בני אדם בעשרה מקלות בין בבת אחת בין בזה אחר זה כולן פטורין

נתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע כו'. לענין שבת פטור ואפילו לאביי דמחייב בפרק כלל גדול (שבת דף עג.) היינו נתכוון לזרוק שתים ונמצאו ארבע דומיא דנתכוון לחתוך תלוש וחתך את המחובר דהיינו שבת תלוש ונמצא מחובר דאי נתכוון לזה וחתך זה היינו מתעסק כדמוכח בפרק קפק אבל (כריתות דף יט:):

פרט למתכוין לזרוק כו'. לשון ראשון פי' בקונטרס פרט למתכוין לזרוק ג' וזרק ארבע דלא הוי בכלל כי יזיד וטפי הוה ניחא לפרש דלא הוי בכלל מכה איש ומת דהוי לעיל מינה מלפרש כי יזיד דהוי בתריה וא"ת אמאי איצטריך לחייב גלות נתכוון לזרוק שתים וזרק ארבע דמהיכא ס"ד דפטור דלפטור ממיתה ודאי לא אתיא דפשיטא דשוגג פטור ממיתה וי"ל דמבלא לדייה דריש באלו הן הגולין (מכות דף ז: ושם ד"ה אשר) פרט למתכוין לזרוק בגד זה וזרק בגד אחר ומהאי קרא הוה פטורינן אפי' נתכוון לזרוק שתים וזרק ארבע ולפירוש אחרון שפירש בקונטרס שפטור מגלות קשה קצת דבפרק אלו הן הגולין אמר אם בפתע בגלא איבה הדפו פרט לשוגג בגלא לדייה פרט לנתכוון לזרוק בגד זה והלכה לגד אחר ואשר לא לזה פרט למתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע והשתא מאשר לא לזה דכתיב בריש ואלה המשפטים הוה ליה למעוטי ההוא דדמי טפי לפטור כגון נתכוון לזרוק בגד זה שלא נתכוון לגד הנלגא וי"ל משום דהתחיל התנא לדרוש קרא דבגלא לדייה נקט בריש נתכוון לזרוק בגד זה דרולה להזכיר הפשוט תחילה וא"ת אמאי איצטריך באלו הן הגולין מ) מבשגגה לפטור נתכוון להרוג הבהמה והרג האדם ע"כ היינו או נתכוון לזרוק בגד זה וזרק בגד אחר או נתכוון לזרוק שתים וזרק ארבע וי"ל דהתם איצטריך כגון שהיו הבהמה והאדם ט) זה בגד זה א"ע כסבור בהמה ונמצא אדם ותימה דהא פליגי רבי ורבנן בנשמט הברזל מקתו ומן העץ המתבקע דמר מחייב בהאי בריש אלו הן הגולין אמאי חייב והא הוי כמו נתכוון לזרוק שתים וזרק ארבע שנתכוון לבקע עצים שלפניו והלך למרחוק מ): **ואמר** רבה זרק כלי מראש הגג. רבה גרסינן דרבא מספקא ליה לעיל (דף יח:) אי בתר מעיקרא אזלינן אי לא וקאמר דבפשוט מרבה שהוא רבו:

קדם וסילקו. פירש רש"י אלפס דרבה לטעמיה דלית ליה דינא דגרמי בריש הגוזל קמא (לקמן דף צא.) ולר"י נראה דהא גרמא בניזקין הוא ופטור לכולי עלמא: **זרק** תינוק מראש כו'. לא דמי להרג טריפה דפטור לכולי עלמא באלו הן הנשרפין (סנהדרין דף עח.):

כגון

מנהני מילי. דנזק חייב אפילו שוגג: **פלע תחת פלע.** קרא יתירא הוא להך דרשה דהא כתיב[ט] כי יתן מוס בעמיתו כאשר עשה וגו' וכויה ומבויה דרשינן בהמוכל (לקמן דף פד:): **במקום נזק.** דאפי' היכא דאיכא נזק משלם נמי צער דלא תימא צער דכתבה רחמנא היינו בדליכא נזק כגון כוותא בשפוד על לפרנו דלא אפחתיה מכספיה ולהך דרשה מפקינן ליה בהמוכל: **לענין נזקין חייב.** דהא אפקינן שוגג כמזיד ואונס כרצון: **מלאכה מחשבת אסרה תורה.** שנתכוין לעשות מלאכה אלא כסבור שהיום חול או סבור שמלאכה זו מותרת. וכל הני דאמרינן הכא לא נתכוונו לעשות המלאכה הלכך פטור: **לענין גלות.** כגון אם נפלה על האדם ומת: **פטור.** דגבי גלות כתיב מכה נפש בשגגה (במדבר לה) ולא מיקרי שגגה אלא היכא דה"ל ידיעה מעיקרא וזה לא הכיר בה מעולם: **לענין עבד.** אם נפלה על עבדו וסימאה עינו פלוגתא דרשב"ג ורבנן: **לענין ד' דברים פטור.** דאע"ג דהכיר בה הויא שכחה שוגג ולא פשיעה: **לענין שבת פטור.** ואע"ג דמקריא שגגה לענין גלות פטור בשבת דבעינן מלאכה מחשבת שנתכוין לעשות מלאכה וכסבור שהיום חול וזה לא נתכוין: **לזרוק שתים וכו'.** לענין שבת פטור דמלאכת מחשבת בעינן: **לענין גלות.** חייב דכתיב ואשר לא לזה ולזה ושמתי לך מקום וגו' פרט למתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע שאינו בתורת וכי יזיד איש וגו'[י] אלא בתורת ושמתי לך מקום וגו'. ליסגה אחרינא ואשר לא לזה פרט למתכוין כו' דפטור מגלות דהכי משמע אלא לזה אלא נתכוין לגדל ולזרוק אלו יוסף פרט לזה שלזה: **אם אמר לו מקום שתרצה תנוח.** חייב שהרי יש כאן מלאכת מחשבת דזרק ארבע אבל נתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע אפילו אמר כל מקום שתרצה תנוח פטור שעיקר מחשבתו אינה למלאכה: **זרק.** בעל הכלי כלי מראש הגג: **פטור.** זה ששברו במקל קודם שביתה שהרי קופה ליסבר: **זרק.** מזיק כלים מראש הגג והיו תחתיו כרים וכסתות כו': **פטור.** שהרי מזריקתו אין סופו ליסבר עד שיטלו הכרים וזה שנטל הכרים ואפילו הזורק עצמו נטלן פטור דגרמא בניזקין הוי:

פטורין

מסורת הש"ס

ו) לקמן פה:, ז) [לקמן ס. ביצה יג: תגיגה י: סנהדרין סב: זבחים מז. כריתות יט:], ח) קדושין כד:, ט) [שבת עג. ע"ש], י) מכות ז:, יא) [שבת מז:], יב) [לעיל ח:], יג) לעיל י: סנהדרין עח., יד) [ויקרא כד], טו) [שמות כא], טז) [לא מבבלי דעתן], יז) גי' רש"ל זה ע"ג זה, יח) [ועיין תוספות סנהדרין עז: ד"ה סתם],

גליון הש"ם

גמ' לענין גלות חייב. עיין לקמן דף לב ע"ב תוס' ד"ה מאן: **שם** והיו תחתיו כרים. עיין לקמן דף לג ע"א תוס' ד"ה והוליא: **שם** ובלקן **פטור.** עי' סנהדרין עז ע"א תד"ה סוף:

מוסף רש"י

ליתן צער במקום נזק. ואע"פ שיש שם תשלומי המזק משלם אף הצער (לקמן פד.) שאע"פ שנותן לו דמי ידו אין פוטרים אותו מן הצער לומר הואיל וקנה ידו יש עליו לחתכה בכל מה שירצה, אלא אומרים יש לו לחתכה בשם שאינו מצטער כל קך, וחז מתכה בנחתל ויצרו (שמות כא כה). **מלאכת מחשבת אסרה תורה.** שנתמכה פרשת שבת למלאכת המשכן בויקהל, והתם מלאכת מחשבת כתיב (ביצה יג:) ומלאכת מחשבת שהעשה אותה מתכוין למלאכה גמורה אלא ששגג בשבת או סבור שמלאכה זו מותרת (זבחים מז. וכני"ז חגיגה יז:) שחשב לעשות זאת (סנהדרין סב:) שחשב ומתכוין למלאכה זו עצמה (כריתות יט:). **חתור לי שיני.** לנקרה ולגרר קציר מושבה (קדושין כד:). **אשר לא צדה,** שלא נתכוין לזרוק בגדו ונכמוך לו אלא למקום אחר, אבל לא היה יודע שיש שם אדם, **פרט למתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע.** וכן לזרוק ארבע חרק שמונה (מכות ז: ובהגהות ר"ב רנשבורג הגיה: זרק שתים, עי"ש). **באומר כל מקום שתרצה תנוח.** וכיון דלא איכפת ליה הויא ליה קיום מחשבה בתרוייהו (שבת צז:). **ושברו במקל.** קודם שנפ, **פטור.** המשבכו ומייב הזורק (לעיל יז:).

רבינו חננאל (המשך)

פטור. ותניא הרי שהיה רבו רופא ואמ' לו כחול לי עני וסימאה כו'. **הכיר בה ושכחה ועמד ונפלה**, נזקין חייב, ואפי' אנוס. **לענין ד' דברים פטור**, כדאמרי'. **לענין גלות חייב**, דהא הות ליה ידיעה. **לענין שבת פטור**, דכל מלאכה הנעשת שלא במחשבתו פטור עליה. **לענין עבד חלוקת ר"ש ב"ג ורבנן. נתכוון לזרוק שתים וזרק ד'**, והזיק חייב. אבל בד' דברים פטור, דהא לא נתכוון. **לענין גלות ואשר לא צדה פרט למתכוון לזרוק ד', וזרק ד'**, דקרוב